

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

“Затверджую”:

завідувач кафедри СіГД

полковник служби ЦЗ

д. філософ. наук, професор

Рябініна О.В.

“ 22 ” червня_ 2019 р.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

ТЕМА: “ АЛЬТЕРГЛОБАЛІЗМ ”

План

- 1.Альтернативні моделі глобалізації
2. Альтерглобалістський рух
3. Ідеологія альтерглобалізму

Час проведення: 2 години.

Харків – 2019

1. Альтернативні моделі глобалізації

Безперечно, глобалізацію характеризують об'єктивні процеси, зокрема диктат прибутку над соціальними інтересами, нехтування екологічної безпеки життя, підпорядкування національних економік міжнародним корпораціям і фінансовим інститутам, соціальна поляризація світу, зростання бідності й безробіття, недієздатність національної держави тощо. Тому цілком закономірно, що глобалізація має не лише прибічників, а й опонентів, які пропонують альтернативні шляхи розвитку людства: антиглобалізм і альтерглобалізм.

На противагу антиглобалізму й альтерглобалізму та їхнім програмним цілям, наприкінці 1980-х років сформульовано ідею сталого розвитку. Її програмна мета — глобальні зміни в стратегії розвитку людства, а саме: радикальна трансформація нинішньої соціально-політико-економічної моделі на іншу, більш справедливу й перспективну для виживання й подальшого поступу людства.

Протягом трьох останніх десятиліть неоліберальна глобалізація була провідним глобальним проектом. В основу цього проекту були *покладені культ ринку, економічної, насамперед фінансової раціональності й ефективності, що перетворюються із засобів у самоціль, у нову релігію; процес соціальної фрагментації — у національному й глобальному масштабах; розкол людства на «золотий мільярд» і решту світу, «нова поляризація», сполучена з перспективою соціального апартеїду; безумовність і безмежність споживацько-конформістського комплексу з усіма його негативними наслідками: від дегуманізації до екологічної катастрофи; відчуття і проповідь «кінця історії» та повної зумовленості майбутнього комплексом «трьох М» — мікропроцесорів, міжнародного ринку і мас-медіа.*

Неоліберальна глобалізація знайшла втілення у принципах «Вашингтонського консенсусу», що містили вимоги дерегулювання підприємницької діяльності, зниження або скасування торговельних бар'єрів, введення плаваючих обмінних курсів, здійснення масштабної приватизації, заохочення транснаціональних корпорацій, прискореного розвитку сектору послуг, послаблення регулювальної ролі урядів у національних економіках.

Пошук альтернатив існуючій моделі глобалізації, відповідей на виклики сучасного глобалізму супроводжує народження «антиглобалізму», який скоріше є «альтерглобалізмом», бо він не означає заперечення глобалізації. Термін «альтерглобалізм» був висунутий самими представниками цього руху якраз для протиставлення нав'язаному офіційними ЗМІ терміну «антиглобалізм».

Як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються, і перехідних суспільствах, утягнених у процеси глобалізації управління, під їхнім впливом відбуваються значні зміни в політичних системах, пов'язані з розгортанням та інституціоналізацією нового політичного конфлікту — між прихильниками максимально можливого збереження національної самобутності і прихильниками інтеграційних процесів і універсалізації.

Усередині кожного суспільства поглиблюється розкол між прихильниками і противниками глобалізму як ідеології та системи. Глобалісти та альтерглобалісти стають двома домінуючими ідеологічними течіями глобального світу.

В якості способів зняття цієї суперечності пропонується, зокрема: створення єдиного світового економічного правопорядку та розвиток на цій основі інтернаціональних інститутів з перспективою перетворення економічної інтеграції у політичну; розвиток континентальних економічних і фінансових союзів та політичних конфедерацій з перспективою їхнього об'єднання; поширення господарчої практики, валюти, законодавства й економічних інститутів США на решту країн світу; поступова лібералізація економічної та фінансової діяльності з розширенням сфери відповідальності світових фінансових і торговельних організацій.

Серед тих, хто не визнає існуючу систему глобалізму безальтернативною, лише **невеличкі групи фундаменталістів пропонують повернення до «темних віків»**, у доіндустріальну епоху в якості альтернативи мондіалізації (та глобалізації взагалі).

Як альтернативу неоліберальній моделі пропонують також *«структурний автаркічний експансіонізм»*, який має базуватися на мобілізації внутрішнього економічного потенціалу, зміцненні національних структуроутворюючих і конкурентоспроможних галузей, з позиції яких буде здійснюватися структурна економічна експансія.

Чимало дослідників пропонують **ноосферу** (духовно-екологічну) *альтернативу* сучасній, техногенно-споживацькій стратегії глобалізації. Ноосфера — це сфера розуму і духу, що перманентно розширюється у часі. Земна ноосферна цивілізація розуміється як керована, науково і духовно організована загальнолюдська цивілізація, пристосована до функціонування в умовах обмежених можливостей планети та в якій реалізована модель гармонійної, керованої взаємодії біосфери і людства. Вона буде означати докорінну трансформацію суспільного виробництва в напрямку його інтелектуалізації. Інститути власності, вартості будуть заміщені інститутами інтелектуальної власності та інтелектуальної вартості. Інакше кажучи, домінуючим типом власності стане особиста невідчужувана власність, базована на поєднанні працівника та умов його праці. Ноосферна цивілізація постане, таким чином, як розмаїття самодіяльних громадських ініціатив, сфера гармонійно розвинених особистостей з енциклопедичним рівнем знань, творчим мисленням та високою духовною культурою.

Ноосферизм висуває як основу альтернативної глобалізації формування на основі режиму найбільшого сприяння для прояву творчих і інтелектуальних здібностей оригінального науково-культурного середовища, що визначатиметься домінацією євроекономічного укладу.

За умов глобалізації розкривається й універсалістський потенціал *світових релігій* особливо в суспільствах, де релігія і політика невіддільні одна від одної. Насамперед це стосується ісламу. Політизована, перетворена у своєрідну ідеологію, релігія стала одним з глобально поширених варіантів антиглобалізму. У своїх універсалістських устремліннях релігійні фундаменталісти активно використовують глобальну інфраструктуру і методи впливу, характерні для глобальної маскультури. XX століття — час ісламського відродження — пройшло в цьому сенсі під знаком формування глобалістського проекту ісламізму.

Сьогодні суперечності між державами ісламського світу є головною перешкодою на шляху реалізації моделі глобального Халіфату, але це не заперечує значного просування на шляху ісламської солідарності та консолідації, що вже знаходить реальне втілення.

Розповзання ісламської бідноти по всьому світу, особливо в багатих країнах Заходу, створило основу для виникнення там екстремістських груп месіанського спрямування. У свідомості багатьох мусульманських мігрантів у всьому світі їхня мета — установити тотальне домінування ісламу. Досягнення цього вважається можливим лише за допомогою глобального джихада.

Радикальне розмежування ісламу зі світом «невірних», так само як і замкненість індуїзму, матеріальна, прагматична орієнтованість конфуціанства не дозволяють очікувати від цих цивілізацій і релігій, що лежать у їхній основі, висування справді глобальної альтернативи Заходу і його проекту світового порядку.

Справжня глобалізація передбачає повернення до споконвічної суті християнства як найбільш універсального, загальнолюдського духовного начала, втраченого сучасним Заходом, але збереженого на православному Сході, соціальними ідеалами якого є соборність і Всеєдність. Православна людина внутрішньо вільна й відкрита світу, на противагу зовнішній свободі західної людини, що, однак, усе більше самовідчужується від навколишнього світу, і ця православна риса набуває особливого значення на шляху духовних шукань глобального суспільства.

Православна церква знає братерство, але не знає підданства, її члени об'єднані взаємною любов'ю. Універсалістська місія православ'я полягає в запереченні всяких форм обранництва й утвердженні рівної гідності всіх людей на планеті. Воно сповістило світові шлях досягнення справжньої соціальної гармонії — шлях соборності як «свободи в єдності». Тому саме в православ'ї закорінені ідейні джерела справжньої, справедливої глобалізації. Саме православному світу призначено вказати людству шлях до справжнього глобального єднання на засадах братньої любові й солідарності.

Православна свідомість керується думкою про те, що на шляху до Царства Божого люди повинні діяти не поодинокі, а спільно, опираючись на Премудрість Божу, втілену в суспільстві, побудованому на принципах любові, справедливості й правди. Тільки на основі православ'я можливе створення справедливого глобального світу як справжньої Всеєдності. Всеєдність, вселюдність у православ'ї означає ідею загальності порятунку, що протилежна старозавітній установці обранництва.

Православний глобалізм є третій шлях, що переборює крайнощі неоліберального індивідуалізму, що ґрунтується на егоїстичній, споживчій, піратській антиетиці, і насильницького, тоталітарного колективізму, що розчиняє людську особистість, етнос і нації. Це шлях до досягнення глобальної єдності людства не за рахунок усіх і не на шкоду їм, а на користь кожного народу й кожної окремої особистості. Лише на основі православного глобалізму можлива реалізація багатовікової мрії людства про лад, у якому вільний розвиток кожного буде умовою вільного розвитку всіх.

Найдекватнішою альтернативою глобальному неототалітаризму є *цивілізаційно-симфонічна модель глобалізації*, заснована на рівноправному діалозі культур і цивілізацій, що передбачає збереження цивілізаційної ідентичності, самобутності держав, унікальні традиції і цінності яких стануть основою для формування континентальної моделі постекономічного, інформаційного суспільства, покликаного відтворити в нових умовах гармонічні відносини людини, суспільства і природи. Результатом її має стати перехід суспільства від нинішнього стану глобалізму до стану глобального ноосферизму.

Такою інтегруючою ідеологічною основою, здатною згуртувати супротивників глобального неототалітаризму, може стати ідеологія альтернативного глобалізму.

2. Альтерглобалістський рух

Антиглобалізм – стихійний рух проти глобалізаційних тенденцій у сучасному світі. Спрямований проти діяльності наднаціональних організацій, таких як ВТО, Світовий банк, МВФ, які прагнуть запровадити єдину світову економічну систему. Рух антиглобалістів виник 1999 року. Його історія пов'язана з протестами, часто із застосуванням насильства, проти будь-яких економічних глобальних самітів на вищому рівні. Антиглобалісти критикують домінування економіки над соціальною політикою на глобальному рівні, зростання структурного безробіття в бідних країнах, поглиблення соціального дисбалансу між окремими країнами і глобально, екологічну небезпеку з боку транснаціональних корпорацій, промислова діяльність яких завдає шкоди довкіллю.

На думку антиглобалістів, глобалізація усуває державу як самостійного суб'єкта з політичного життя всередині країни й на міжнародному рівні. Рішення держав, особливо в галузі економіки, часто підпорядковані глобальним центрам (МВФ, СБ, ЄС). Навіть найбільш розвинені й самодостатні держави не є цілковито суверенними. Демократично обрані державні структури втрачають свою легітимність. Тож глобалізація стає пасткою для демократії та громадянського суспільства.

У сфері духовних цінностей антиглобалісти критикують появу глобальної масової культури, яка нищить місцеві культури, поширюючи єдину культурну модель з універсальними цінностями та цілями. Цей процес Б. Барбер називає “макдональдизацією”, що означає споживацький характер універсальної масової культури.

Незважаючи на те, що 2002 року відбувся Всесвітній саміт антиглобалістів у Порту-Алегрі (Бразилія), цей рух не набув організаційного завершення, не сформульовано мети цього руху та його перспектив. Для антиглобалізму альтернативним процесом щодо глобалізації є лише її остаточна зупинка і знищення.

Альтерглобалізм виник на противагу безглуздості антиглобалістських дій (вуличних безладів) проти об'єктивного характеру глобалізації. Альтерглобалістський рух спрямований не проти глобалізації, а проти її суто економічної версії. Тому цей рух не посідає ворожої позиції щодо глобалізації, а

прагне до “глобалізації з людським обличчям”. Глобалізація має слугувати народу, сприяти поширенню громадянських прав і прав людини.

Альтерглобалізм висловлює опозиційні думки щодо підпорядкування всіх сфер життя суспільства (освіта, культура, соціальне забезпечення та добробут) ринковим принципам. Зокрема, лауреат Нобелівської премії в галузі економіки 2001 року Дж. Стігліц у своїй праці “Глобалізація та її тягар” (2002) пише, що ринковий фундаменталізм обстоює хибну позицію, що ринок може розв’язати всі проблеми. Насправді неоліберальна глобалізація і відсутність соціальної безпеки призводять до зростання злочинності. Тому альтерглобалізм наполягає на тіснішому зв’язку економіки і соціальних цілей стосовно умов праці та справедливої її оплати, охорони довкілля та побудови громадянського суспільства.

Альтерглобалісти виступають проти соціальної однорідності. Вони обстоюють глокальні моделі суспільного розвитку, тобто такі, які використовують глобалізаційні досягнення (наприклад, швидкі інформаційні комунікації), але водночас не втрачають свого місцевого (регіонального) колориту. У такій інтерпретації глокальні громади є найбільш бажаною формою соціальної організації, що гарантує використання цивілізаційних досягнень, і водночас збереження традиційних місцевих (регіональних, етнічних, національних) моделей і цінностей. Отже, альтерглобалісти вимагають більш гуманної та справедливої глобалізації.

Ідеологи альтерглобалізму вважають його інституційним та ідеологічним проявом глобалізації Праці як реакції на глобалізацію Капіталу. Вони висувують гасла вирівнювання заробітної платні працівників схожих кваліфікацій в усіх країнах світу, реалізації та розширення міжнародно визнаних стандартів соціального захисту і охорони праці, розвитку форм співучасті найманих працівників в управлінні підприємствами і галузями економіки, міжнародної експертизи національного законодавства про працю з можливістю запровадження санкцій проти тих країн і корпорацій, які порушують права працівників. Лунають вимоги демократичного, заснованого на «міжнародній солідарності трудящих» вирішення проблеми міграції робочої сили. Наголошується на необхідності радикальної демократизації міжнародних регулюючих органів та підтримки «глобалізації знизу».

Рух альтерглобалізму стає реальною глобальною силою, опозиційною інтеркратії як правлячому класу глобалізму. Як альтерглобалістський рух на практиці набув таких ознак:

— інтернаціоналізм руху, що виникає як насамперед міжнародний рух і за колом учасників, і за метою діяльності, і за характером дій (міжнародні дії проти глобального істеблїїменту; міжнародні соціальні форуми тощо), який відстоює всесвітню, постглобалістську альтернативу, орієнтовану на майбутнє;

— інтеркласовий та інтерідеологічний характер руху, що виступає проти всіх форм відчуження й гегемонії, а не тільки експлуатації найманих робітників;

— антигегемоністський (а у своїх найрозвиненіших формах — антикапіталістичний) характер руху, гаслом якого стали слова «мир — не товар».

Джерела альтерглобалізму слід шукати в той період, коли формувалась

економічна система глобалізму, альтернативу якій і шукають представники цього руху. Поява феномену альтерглобалізму співвідноситься з виникненням у 70-ті рр. ХХ ст. ідей «нового міжнародного економічного порядку». Основною тезою концепції НМЕП була теза про історичну відповідальність країн світового центру за відсталість світової периферії. Подолати цю відсталість пропонувалося через подолання нееквівалентного обміну та дискримінаційних економічних і фінансових механізмів.

Якщо в 70-80-ті рр. провідну роль відігравали держави, то нині «силова глобалізація» під американською гегемонією суттєво обмежує їхні протестні можливості. Нова конфігурація співвідношення сил у світі, а також зростання внутрішніх суперечностей усередині самого світового постіндустріального центру призвели до того, що в 90-ті роки на перший план вийшли громадські об'єднання і рухи.

Альтерглобалістський рух та окремі його організації активно реалізують мережний підхід до власного структурування. Йому притаманна принципова розмитість кордонів, «девертикалізація» і децентралізація, відсутність керівних органів, ієрархії, обов'язковості, уніфікації. Місце піраміди (або конуса) займає мережа: безліч різнотипних рухів, створених на різних засадах і не пов'язаних ніякою дисципліною.

Серед основних ознак мережної організації як одного з принципів альтерглобалізму виділяють такі:

—неієрархічність, децентралізація, переважно горизонтальна й/або функціональна кооперація учасників;

—гнучкість, рухливість, мінливість форм і конфігурацій; легкість і швидкість створення й розпаду структур;

—відкритість мережі для «входу» і «виходу»; загальнодоступність ресурсів (насамперед інформаційних) мережі;

—рівноправність учасників мережі незалежно від їхньої ролі, масштабу, ресурсів; не тільки некомерційний, але й антиринковий характер діяльності;

—вторинність форм і структур стосовно втримування діяльності;

—унікальність мереж.

До основних ознак масових акцій альтерглобалістів можна віднести:

—масовість акцій (від 50 тис. до більше ніж 1 млн учасників);

—інтернаціональний характер виступів (представлено багато десятків країн з делегаціями до 10 тис. чоловік);

—інтеркласова структура учасників (від безробітних і селян до професіоналів і дрібної буржуазії), представництво різних віків (при відносному домінуванні молоді) і приблизно пропорційне представництво чоловіків і жінок;

—принципова установка ініціаторів і одночасно стихійно від- . творена практика плюралізму ідеологій, форм і методів дій;

—поєднання методів діалогу й громадянської непокорі при взаємодії з владою (під час акцій учасники, як правило, розділяються на колони, схильні чи ні йти на прямі зіткнення з поліцією, що виставляють радикально-ліві й помірно-соціальні гасла й т.п.);

—поліцентричність, мережний принцип організації акцій; відсутність єдиної

політичної або іншої інституціональної структури, що реально організує акції; рухливість і тимчасовість координуючі акції мереж.

Практично кожна протестна акція організовувалася як особлива унікальна мережа, відкрита для будь-якого учасника, що приходить туди зі своїми ресурсами, міг вільно використовувати всі загальні ресурси мережі, її бренд, взаємодіяти й вести діалог з будь-яким іншим учасником. Конфігурація цих мереж постійно змінювалася й після акції ця мережа як така розпадалася, народжуючи потім нові.

Кількість організацій і чисельність прихильників руху альтерглобалізму неухильно ростуть. Тільки за останні роки його поповнили понад 200 нових неурядових міжнародних організацій. Значна частина альтерглобалістського руху є сучасною формою руху лівих радикалів і неомарксистів, що сприймають сам процес мондіалізації як нову фазу в розвитку капіталізму і нову форму імперіалізму.

Участь українців в альтерглобалістському русі в основному зводиться до приїзду на окремі заходи. До альтерглобалістських організацій України можна віднести анархістську організацію, що виникла 1997 р., ставши новим етапом анархічної діяльності студентів кількох київських вузів. Основна її мета — лібертарний розвиток суспільства через лібертарний розвиток особистості. У Харківському регіоні діє альтерглобалістська організація «Революційний Антиімперіалістичний Фронт».

Рух альтерглобалізму із самого початку розгортався як подвійний феномен, в якому містилися як системні, так і антисистемні елементи. Перші утворюють собою своєрідний рух за глобальну демократію, об'єднуючи у своїх лавах прибічників зміни нинішньої неоліберальної моделі глобалізації та упередження неототалітарних тенденцій в розвитку політичної системи мондіалізму. Вони не заперечують глобалізації як такої, прагнучи спрямувати її розвиток у напрямку, який більш відповідатиме інтересам світової більшості. Другі відстоюють ідеї радикальної відмови від глобального капіталізму як такого, заперечують усю його політичну інфраструктуру у вигляді інститутів і цінностей глобалізму і мондіалізму. Вони, зокрема, вважають, що задачі вільного, загальнодоступного поширення культурних благ в умовах інформаційного суспільства вимагають відміни приватної власності на знання, розвитку засобів їх використання, доступної для всіх комп'ютеризації, загальнодоступної безкоштовної освіти.

Усередині кожної з двох течій виділяються прибічники реформістських і радикальних (терористичних, революційних) методів досягнення власних цілей. Реакція на кризу глобалізму і мондіалізму та пошук альтернатив неоліберальній моделі глобалізації набувають не тільки мирних форм, а й втілюються у відродженні революційних рухів.

Разом з появою нових масових рухів під впливом переміщення робочих місць із центру на периферію світової капіталістичної системи відбувається підйом робітничих профспілок в країнах Азії та Латинської Америки.

У міру успіхів альтерглобалістського руху з'явилися елементи кризи росту, до яких можна віднести, зокрема, сполучення, взаємодоповнюваність природної для соціальних рухів боротьби за «демократію участі» та політичних дій в межах

представницької демократії; а також проблему сполучення капілярних, «повсякденних» елементів руху, боротьби за конкретні цілі в «лабіринті» декількох площин (соціальної, політичної, культурно-екологічної і автономістської) з висуванням загальної програми «Іншого світу» і боротьбою за нього (інакше візьме гору стихійна фрагментація боротьби, яка виправдується необхідністю протистояння «елітизму», бюрократизації тощо).

3. Ідеологія альтерглобалізму

Вважається, що *попередниками альтерглобалізму* були утопічний соціалізм як віра в можливість побудови ідеального гармонічного і справедливого суспільства.

Символічне народження альтерглобалізму пов'язується з появою програмного документу «Четверта світова війна вже почалася», написаного субкоманданте Маркосом у 1997 р. Він проголосив започаткування неолібералізмом четвертої світової війни — війни за переділ світу, викликаной розпадом СРСР. Основні положення статті зводилися до обґрунтування тези про те, що неолібералізм — це ідеологія, що загрожує існуванню світу, і закликів до створення вогнищ опору неолібералізму з людей, «викинутих сучасністю» і «всіх тих, хто не вписується в новий світовий порядок». Після цього безліч громадських, переважно лівих організацій проголосили боротьбу з неолібералізмом своєю метою.

Основними загальними цілями *альтерглобалістського руху* є: у середньостроковому плані — анулювання або реорганізація і демократизація нинішніх наднаціональних структур (ВТО, МВФ, Всесвітнього банку), забезпечення прозорості в їхній діяльності; у довгостроковому плані — розробка альтернативних, демократичних механізмів прийняття рішень з міжнародних проблем, усунення соціальних, економічних, екологічних диспропорцій між державами.

Альтерглобалістські організації підтримують ідеї списання боргів країн, що розвиваються, і постсоціалістичних країн, вироблення нових правил міжнародного кредитування, насамперед з метою заборонити кредиторам висувати такі умови, які обмежують державний суверенітет, у тому числі право народу самостійно обирати економічну систему і політичний курс. Пропонується замінити МВФ і Світовий банк системою регіональних банків, побудованих на демократичній основі і підзвітних усім державам-учасникам у рівній мірі. Особливий акцент робиться на принциповому відділенні суспільного інтересу і приватних прибутків.

Ставиться питання про створення процедур демократичного формування інститутів, що визначають основні параметри міжнародної взаємодії у соціально-економічній сфері, вироблення на максимально демократичній основі нормативів, які обмежували б діяльність глобальних корпорацій. У центрі уваги також введення єдиних глобальних екологічних норм, міжнародне регулювання соціальних відносин: наголошується на необхідності заборони примусової праці, дискримінації працівників, подвійної експлуатації іммігрантів тощо. Разом з тим учасники руху вважають, що міжнародні норми можуть мати пріоритет над національними лише за умов їх ратифікації демократичними інститутами окремих держав. Нарешті, висловлюються вимоги розпуску воєнних блоків при

паралельному збільшенні ролі міжнародних сил безпеки, наприклад на основі сил ООН.

Ідеологи альтерглобалізму закликають повернутися до примату політики над економікою, відвоювати владу, віддану безвольними урядами національних держав сфері фінансів.

Також висувається вимога забезпечення балансу глобального добробуту і влади через етичні норми інвесторів і покупців, проведення операцій з товарами, послугами і капіталовкладеннями, не пов'язаними з використанням дитячої праці, експлуатації робітників у небезпечних умовах, зі знищенням зникаючих видів флори і фауни. Обґрунтовується ідея конвертування глобальної економіки в систему сталого екологічного розвитку, оснований на узгодженості людських та енвайрон-ментальних потреб. Серед гасел учасників альтерглобалістського руху такі як: «Глобалізуй справедливість, а не війну!», «Світова економіка потребує демократизації!», «Спочатку люди, а потім прибутки!», «Наш світ не продається!», «Глобалізуйся для боротьби — інший світ можливий!».

Основною метою руху альтерглобалізму є захист демократії. Альтерглобалізм вважає, що немає і не може бути однієї універсальної форми демократії. Кожна держава, нація, суспільне об'єднання мають свої, відмінні одна від одної демократії. Саме ж поняття «єдиної демократії» він розглядає як ознаку імперських амбіцій тих, хто намагається нав'язати всьому світу своє уявлення про демократії і свій специфічний спосіб побудови демократії. Вони впроваджують свій культ демократії на словах і придушують будь-які її прояви на ділі.

Рух альтерглобалізму відстоює пріоритет демократично сформованих органів управління над корпоративними, ідею формування мережі демократичних наднаціональних органів регулювання міжнародних відносин. Висувається ідея демократичного контролю над фінансовими й іншими ринками, введення спеціального оподатковування фінансових спекуляцій, скасування боргів третього світу, демократичного вирішення проблем фінансової підтримки найбідніших регіонів світу, демократичного регулювання в інтересах усіх країн міжнародних торгових відносин, зокрема, контролю за діяльністю ТНК, обмеження реклами і т. д. Пропонується також уведення єдиних (чи хоча б погоджених) норм організації й оплати праці, соціального захисту, єдиних екологічних норм, рівномірного розподілу тягара забруднення навколишнього середовища між різними країнами.

Але ці ідеї не доповнюються пропозицією реальних механізмів їхньої реалізації.

Сьогодні рух альтерглобалізму ще розрізнений, а програма їхніх дій є лише тінню від програми заходів мондіалістів, перебуває в дзеркальній функціональній залежності від їхніх ініціатив. Альтернативний глобалізм має потребу в політичній волі, здатній стати пружиною всесвітньої опозиції глобальному неототалітаризму, об'єднаною на основі загальної ідеологічної платформи.

Основним недоліком ідеології альтерглобалістського руху представляється теза про те, що «позитивною альтернативою глобалізації стає розвиток уже існуючих форм сучасного, високоефективного локального (наприклад, екологічно чистого сільськогосподарського) виробництва, що сприяє подоланню гіпертрофованого, штучно перерозвиненого міжнародного поділу праці. Така

орієнтація на локальні форми організації суспільства й економіки саме і «лє воду на млин» мондіалізації, що поглиблює прірву між багатством, що глобалізується, і бідністю, що локалізується. До того ж локальні форми організації виробництва виявляються неконкурентоспроможними в умовах глобальної економіки.

Іншою крайністю, насамперед у силу своєї аморфності і здатності породити глобальне насильство, є, наприклад, вимога створення системи стабільного гарантованого перерозподілу частини світового багатства на користь найбідніших верств населення Землі. Ідеї глобального перерозподілу багатства не можуть бути позитивною основою для розвитку глобального суспільства. Окрім того, це вимагає формування наднаціональних, глобальних інститутів координації такого перерозподілу, що фактично означає зворотну мондіалізацію, реформування політичної системи мондіалізму в інтересах світової периферії, а не глобальних держав і корпорацій.

Ідея «кооперативної співдружності» як моделі глобалізації «знизу» теж явно не життєздатна в плані виграшу стратегічного змагання з мондіалізмом. Самі теоретики «антиглобалізму» висловлюють з цього приводу побоювання: «чи не призведе відмова від усякої “глобальної системи правил і інститутів” до того, що отримана сукупність окремих локальних фрагментів-співтовариств, будучи нездатна до великомасштабних погоджених дій, виявиться повністю залежною від тих же глобальних елітних кіл.

Сьогодні спроби виробити ліву ідеологічну альтернативу неоліберальній моделі пов'язуються з ідеєю «третьої лівої», сформульованою фінським економістом Яном Отто Андерсеном та покликаною поєднати цінності радикальної демократії, прав людини і соціалізму.

Уолден Белло, якому приписують авторство терміна «деглобалізація», сформулював 11 *ключових напрямків альтернативної системи* у що створюється цим процесом.

1) Виробництво для внутрішнього ринку (а не виробництво експортної продукції) повинне знову стати головною складовою економічного життя.

2) Принцип делегування повноважень на нижчий рівень виконавчої влади повинен бути затверджений в економічному житті завдяки організації виробництва товарів на рівні місцевих громад, а також на загальнонаціональному рівні (якщо це може бути організовано без надмірних витрат з метою підтримки суспільної єдності).

3) Торговельна політика (використання квот і мит) повинна бути спрямована на захист місцевої економіки від руйнування внаслідок конкурентного тиску продукції транснаціональних корпорацій, що володіють можливістю штучно занижувати ціни.

4) Промислова політика, включаючи субсидії, тарифи й торгівлю, повинна використовуватися для пожвавлення й посилення промислового виробництва.

5) Заходи, спрямовані на скорочення розриву між доходами й перерозподіл землі (включаючи проведення земельної реформи в містах), призведуть до створення живого внутрішнього ринку, що стане якорем, який втримує економіку і допоможе появі місцевих фінансових ресурсів, необхідних для інвестицій.

6) Необхідно перестати сприймати економічний ріст як фетиш, зусилля варто

зосередити на підвищенні якості життя, на збільшенні соціальної рівності, що, у свою чергу, допоможе зменшити збиток, який завдається навколишньому середовищу.

7) Необхідно заохочувати розвиток і поширення екологічно чистих технологій як у сільському господарстві, так і в промисловості.

8) Потрібно покінчити із практикою, коли стратегічні економічні рішення приймаються технократами або залишаються на сваволлю ринкової стихії. Усі життєво важливі питання, такі як визначення галузей, які повинні розвиватися або поступово зникати, або встановлення розміру бюджетної підтримки для сільського господарства, повинні вирішуватися за допомогою демократичних процедур після широкої громадської дискусії, відповідно до думки суспільства.

9) Структури громадянського суспільства повинні уважно стежити за діями держави й приватних корпорацій, і цей процес необхідно інституалізувати.

10) Змішана економіка повинна ґрунтуватися на різних формах власності, включаючи муніципальну, суспільну, кооперативну, приватну й державну, але в ній не повинно бути місця для транснаціональних корпорацій.

11) Централізовані структури, що діють на глобальному рівні, такі як МВФ і Всесвітній банк, варто замінити регіональними інституціями, заснованими не на ідеї вільної торгівлі й необмеженого переміщення капіталу, а на принципах кооперації і співробітництва, які, відповідно до зауваження Уго Чавеса (стосовно до Боліваріанської Альтернативи для Америки), «виходять за межі логіки капіталізму».

ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ І РЕФЕРАТІВ

1. Критика концепцій неоліберальної глобалізації.
2. Виникнення та етапи розвитку альтерглобалістського руху.
3. Ідеологічні засади сапатистського руху.
4. Форми і методи діяльності альтерглобалістських організацій.
5. Світоглядні засади руху за глобальну демократію.
6. Альтерглобалістський рух на пострадянському просторі.
7. Громадський та державний альтерглобалізм у Латинській Америці.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО АНАЛІЗУ

1. Як співвідносяться поняття «альтерглобалізм» та «антиглобалізм»?
2. Як конфлікт глобалістів і альтерглобалістів проявляється у виборчих кампаніях у розвинених країнах?
3. Схарактеризуйте потенціал ісламізму у формуванні альтернативних моделей глобалізації.
4. У чому полягає універсалістський потенціал православ'я?
5. Розкрийте джерела та основні ціннісні засади православного глобалізму.
6. У чому полягає інтеркласовий та інтерідеологічний характер альтерглобалістського руху?
7. Визначте переваги й недоліки мережної форми організації альтерглобалістського руху.

8. Як відбувається еволюція організаційних форм альтерглобалістського руху?
9. Чим зумовлено слабкість і нерозвиненість альтерглобалістського руху в пострадянських країнах?
10. Наскільки імовірною є інтеграція державного та громадського напрямів альтерглобалізму?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Альтерглобализм: теория и практика «антиглобалистского движения» / Под ред. А.В. Бузгалина. — М.: Эдиториал УРСС, 2003.
2. Антология современного анархизма и левого радикализма: В 2 т. — М.: Ультра Культура, 2003.
3. *Бузгалин А.В.* Альтерглобализм как феномен современного мира // Полис. — 2003. — №3.
4. *Бузгалин А.* Имперская модель мира и альтернативнее ей перспективы // Международные процессы. — 2004. — Т. 2, № 2.
5. *Бузгалин А.В.* Призрак «антиглобализма» // Свободная мысль — XXI. — 2003. — №1(1527).
6. *Вебер А.* Антиглобалистское движение— начало Великой смуты XXI века? // МЗ и МО. — 2001. — № 12.
7. *Вебер А.* Что стоит за так называемым антиглобализмом? // МЗ и МО.— 2001. — №12.
8. Глобализация сопротивления: борьба в мире: Пер. с англ. / Отв. ред. С. Амин, Ф. Утар. — М.: Едиториал УРСС, 2004.
13. *Денчье К.* Феномен антиглобализма: Учебное пособие для вузов. — М.: ГУ ВШЭ, 2005.
14. *Кагарлицкий Б.Ю.* Глобализация и левые.— М.: Логос, 2001.
16. *Ключников Б.* Дорога к свободе (антиглобалисты в поисках новой парадигмы развития) // Наш современник. — 2002. — № 5.
17. *Кляйн Н.* Заборы и окна: Хроники антиглобализационного движения. — М.: Добрая книга, 2005.
18. *Пятаков А.Н.* Латиноамериканская грань мирового альтерглобализма // Свободная мысль. — 2007. — № 7 (1578).
19. *Рогожина Н.Г.* Политическое лицо антиглобалистов // МЗ и МО. — 2002. — №6.
20. Субкоманданте Маркос. Другая революция: Сапатисты против мирового порядка. — М.: Гилея, 2002.
21. *Шепелев М.А.* Православный глобализм и формирование идеологии континентализма // Вісник СевНТУ. Вип. 91: Політологія: 36. наук. пр. — Севастополь: Вид-во СевНТУ, 2008. — С. 94-102.